

Remissvar från Brottsofferjouren rörande betänkandet Stora Brottsmål – nya processrättsliga verktyg Ju2019/02387/Å

1. Introduktion

Brottsofferjouren är en ideell organisation som arbetar för att brottsutsatta, vittnen och anhöriga ska få det stöd de behöver. Vi arbetar även för att stärka brottsoffers rättigheter i Sverige, i enlighet med EUs Brottsofferdirektiv. Brottsofferjouren har tagit del utav informationen i betänkandet Stora Brottsmål och välkomnar möjligheten att få kommentera på hur dessa förslag till förändringar kan förväntas inverka på brottsoffer.

2. Domarens roll

Grundinställningen till utredningen är synen att det ska vara parterna som styr rättsprocessens sakinnehåll, medan domaren leder processen framåt. De sista resterna av ett inkvisitoriskt regelverk bör enligt förslaget undanröjas. Förslaget innehåller därmed en förskjutning av domarrollen från en inkvisitorisk processordning där domaren har det yttersta ansvaret för statens straffanspråk och att skipa rättvisa till en akusatorisk processordning där åklagare med hjälp av polisen ansvarar för brottsbekämpning och domarens uppgift är att opartiskt pröva åklagarens framställan. Om utredningen anses vara ofullständig eller bevisningen inte håller tillräckligt hög kvalitet och omfattning ska domaren enligt förslaget inte på eget bevåg komplettera utredningen, vilket möjliggörs enligt dagens regler, utan istället ogilla åtalet. Enligt förslaget får domarens initiativrätt ifråga om utredningens innehåll göras endast baserat på parts yrkande. Från ett brottsofferperspektiv blir inverkan av förslagen att målsäganden blir mer beroende av den aktuella åklagarens insats och fler fall riskerar att ogillas. Brottsofferjouren anser att brottsofferperspektivet härigenom påverkas negativt.

Brottsofferjouren stödjer synen om att domare har en synnerligen viktig roll i det processledande uppdraget. Det utesluter inte att domaren även fortsättningsvis kan ta ansvar i situationer där utredningen behöver kompletteras för att säkerställa att brottsoffer ges den bästa möjligheten till upprättelse inom ramen för den straffrättsliga processen. Brottsofferjouren anser inte att domarens opartiska roll ifrågasätts i nuvarande system från ett

rättssäkerhetsperspektiv och ser heller inget i utredningen som gör det nödvändigt att förändra domstolens roll.

3. Utökade möjligheter för olika bevisformer

Brottsofferjouren stödjer möjligheten till tidig bevissäkring och välkomnar förslaget att parterna kan lägga fram bevisning som redan är dokumenterad, både skriftliga berättelser samt ljud- och/eller bildupptagning. Vi delar uppfattningen att ökad snabbhet i förfarandet minskar psykiska påfrestningar för målsäganden och vittnen. Vi är även av uppfattningen att användningen av tidigare förhör och insamlad information minskar behovet av vittnen att avge vittnesmål personligen i domstol, vilket i sin tur minskar risken för hot och påverkan av vittnen och skapar en mer rättssäker och konsekvent prövning av detaljerna i fallet.

4. Incitament för misstänktes medverkan

Utredningen menar att "det bör finnas utrymme för brottsmisstänkta att medverka i förundersökningsarbetet för att vinna fördelar i den vidare prövningen och för åklagare att besluta om sådant som kan utgöra incitament för sådan medverkan." Brottsofferjouren tycker att ökad medverkan av den misstänkte är bra. Lika viktigt är det att målsägandeintresset blir väl tillgodosett och vi har därför stora reservationer rörande de förslag som läggs fram i utredningen.

4.1 Förundersökningsbegränsning

Vad gäller förslagen gällande förundersökningsbegränsning är det viktigt att målsägandeintressena aldrig hamnar utanför fokus. Processekonomin får aldrig ta över och därigenom riskera åsidosätta brottsofferperspektivet. Det är tydligt att processekonomiska skäl och möjligheten att erbjuda incitament till en misstänkt person i utredningen ges företräde framför enskilda brottsoffers rätt till upprättelse och ersättning för den skada de åsamkats genom brottslig aktivitet. Ett sådant synsätt ställer sig Brottsofferjouren inte bakom.

En alltför långtgående möjlighet till förundersökningsbegränsning riskerar i praktiken att ett brottsoffer – helt eller delvis - kan berövas sin möjlighet till rättslig prövning. Processekonomi medför som begrepp alltid risker för en otillbörlig tillämpning från ett brottsofferperspektiv.

Ett brottsoffer har ett legitimt intresse i hanteringen utav sitt eget mål och en viktig roll inom det straffrättsliga förfarandet. Två huvudsakliga skäl som brukar framhållas i Sverige är upprättelsesyftet (en person som utsatts för

brott anses ha möjlighet till vedergällning genom att föra talan mot den som har begått brottet) och kontrollsyftet (målsägandes möjlighet att kontrollera att åklagaren fullgör sin skyldighet att beivra brott och inte underlåter att väcka åtal alltför lättvindigt). Förslagen i utredningen innebär en inskränkning och begränsning utav båda dessa rättigheter för målsäganden. Exempelvis, om det finns ett beslut om förundersökningsbegränsning eller utfästelsebeslut kan målsäganden inte längre åberopa någon ny omständighet beträffande en gärning som omfattas av beslutet, oavsett om målsäganden biträder åtalet eller önskar överklaga en dom. Utredningen poängterar tydligt sin syn att "brottmål i grunden bör vara en statlig angelägenhet". Utredningen differentierar därmed uttryckligen mellan målsägandes rätt till stöd och skydd i brottmålsprocessen å ena sidan, och statens ensamma straffanspråk å andra sidan. Baserat på den ståndpunkten anser utredningen att det är vare sig ändamålsenligt eller lämpligt att målsäganden ges en kontrollfunktion i brottmålsprocessen för att försäkra att åklagaren, dvs. staten, sköter sitt uppdrag. Utredningen syftar därför till att omdefiniera och begränsa målsägandens roll i brottmålsprocessen. En sådan begränsning skulle enligt Brottsofferjourens uppfattning vara i strid med EU:s brottsofferdirektiv.

4.2 Utfästelsebeslut

En inskränkning av domstolens möjlighet till opartisk bedömning och val av påföljd i enlighet med brottets natur och beskaffenhet anser Brottsofferjouren vara olämplig.

4.3 Målsägandes möjlighet att påverka beslut

Förändringsförslagen om förundersökningsbegränsning och utfästelsebeslut avstyrks.

Det är tydligt att brottsoffer inte kommer att vara närvarande eller delaktiga i överläggning eller beslut av de föreslagna reformförslagen. De är enligt Brottsofferjourens syn till men för målsägandeintresset och i strid mot EU:s brottsofferdirektiv. Även målsägandes möjlighet till överprövning begränsas markant genom förslagen och utrymme för att vid överprövning ändra beslut rörande förundersökningsbegränsning och uppgift om högsta straff i stämningsansökan är ytterst begränsat.

Med tanke på de förbättringar rörande brottsoffers rättigheter som har gjorts inom internationell rätt under de senaste åren såsom exempelvis antagandet av EUs brottsofferdirektiv, vore det anmärkningsvärt om Sverige överväger

att på ett så tydligt och medvetet sätt inskränka brottsoffers ställning och rättigheter inom det straffrättsliga förfarandet.

Slutligen uppmanar Brottsofferjouren till regelbunden uppföljning och utvärdering för att mäta inverkan av föreslagna förändringar, huruvida syftet med incitamenten har uppnåtts i praktiken och hur de nya reglerna rörande förundersökningsbegränsning och maxtak för påföljd påverkar brottsoffer, deras möjlighet till upprättelse och syn på rättssystemet i stort.

5. Sammanfattning

Som framgår av våra kommentarer ovan så välkomnar Brottsofferjouren möjligheten till utökad användning av olika typer av bevisning. Domstolen bör ha kvar ett övergripande ansvar för utredningens kvalitet och kunna initiera ett behov av en nödvändig komplettering. Brottsofferjouren är kritisk till införandet av föreslagna incitament rörande förundersökningsbegränsning och utfästelsebeslut. De föreslagna besluten tas helt utan inblandning och delaktighet av brottsoffer. De fråntar även brottsoffer möjligheten att överklaga beslutet vilket i praktiken leder till en signifikant inskränkning av brottsoffers möjlighet till rättslig prövning, upprättelse och ersättning för den skada och lidande orsakade av brottsliga handlingar. Fokuseringen på målsägandenas intressen får aldrig släppas. EU:s brottsofferdirektiv lägger hinder i vägen för sådana reformer.

I denna remiss har Frida Wheldon Verksamhetsutvecklare Rättsväsende varit föredragande.

Sven-Erik Alhem
Förbundsordförande

Fredrik Mellqvist
Generalsekreterare